

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 11/3 2022 s. 1041-1062, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

YESEVİ ŞAİRİ ŞEMS-İ ÂŞÎ VE CÜHÛD-NÂME'Sİ

Hüseyin KABA*

Geliş Tarihi: Mayıs, 2022

Kabul Tarihi: Ağustos, 2022

Öz

Bu makalede; Özbekistan'ın başkenti Taşkent'te bulunan Ebu Reyhan El-Biruni Yazma Eserler Kütüphanesi, Hamid Süleyman Fondu 415-VIII, 1322 numaralarda kayıtlı Arap harfleriyle yazılmış mecmualarda yer alan Şems-i Âşî'ye ait Cühûd-nâme adlı iki metin ve mülkiyeti şahsımıza ait, sonu eksik olan bir Cühûd-nâme metni ele alınmıştır. Metin transkripsiyon alfabetiyle yazılıp edisyon kritiği yapılmıştır.

Çağatay Türkçesi özellikleri gösteren metnin ses bilgisi ve şekil bilgisi özellikleri kısaca ortaya konmaya çalışılmıştır. Sonuç bölümünde yapılan incelemeler sonucunda elde edilen veriler ortaya konulmuş ve yeni araştırmacılara çeşitli önerilerde bulunulmuştur. Çalışmamız neticesinde Şemseddîn Özkendî ve Şems-i Âşî'nin aynı kişi olduğu netlik kazanmış olup bilinen beş eserine Mahşer-nâme ve Vefât-nâme-i Hazret-i Bibi Fâtıma Hâtun adlarıyla iki adet yeni eser eklenmiştir. Çalışmanın sonuna ise yazmanın tıpkıbasımı eklenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Şems-i Âşî, Şemseddîn Özkendî, Kudeknâme, Yesevilik, Kul Süleyman, Çağatay Türkçesi.

SHAMS-I ASI OF YASAWI AND HIS STORY OF CÜHÛD-NÂME

Abstract

In this article, two texts named Cühûd-nâme and their property belonging to Şems-i Âşî included in the journals written in Arabic letters registered in Abu Reyhan El Biruni Manuscripts Library Hamid Süleyman Fondu 415-VIII, 1322 in Tashkent, the capital of Uzbekistan, are presented to us. In this study, a Cühûd-nâme text, which has an incomplete ending, is discussed. The text was written in transcription alphabet and the edition was criticised.

The phonetic and morphological features of the text, which shows the Chagatai Turkish features, have been tried to be revealed briefly. In the conclusion part, the data obtained as a result of the examinations were presented and various suggestions were made to new researchers. As a result of our study, it has become clear that Şemseddîn Özkendî and Şems-i Âşî are the same person, and two new works, named Mahşer-nâme and Vefat-nâme-i Hazrat-i Bibi Fatima, have been added to his five known works. A facsimile of the manuscript has been added at the end of the study.

Keywords: Shams-i Âşî, Shamsaddin Özkendî, Kudakname, The Yasawi Order, Kul Süleyman, Chagatai Turkish.

* Öğr. Gör. Dr.; Taşkent Alishir Nevai Özbek Dili ve Edebiyatı Üniversitesi, kaba5559@gmail.com

1. Giriş

1.1. Şems-i Âsî ve Cühûd-nâme

Hoca Ahmet Yesevi'nin düşünceleriyle şekillenen Yesevilik XII. yüzyıldan itibaren Türkistan ve çevresinde etkili olmuş ve Ahmet Yesevi'nin yetiştirdiği müritler tarafından Orta Asya'ya yayılmıştır. Etkileri Anadolu'ya ve Balkanlara kadar uzanan bu düşüncenin temsilcilerinden biri de bugüne kadar üzerinde pek fazla araştırma yapılmamış olan ölüm ve doğum tarihi hakkında net bilgiler bulunmayan "Şems-i Âsî" mahlasıyla şiirler yazan Yesevi şairidir. Reşahât, Hâcegân Hanedâni, Cevâhirü'l-Ebrâr, Nesâyimü'l-Mahabbe, Neseb-nâme, Mir'atu'l-Kulüb, Menbau'l-Ebhâr, Hadikatü'l-Ârifin gibi Yesevilik ve Yesevi müritleri hakkında bilgiler yer alan önemli kaynaklarda¹ ismine rastlanmayan "Şems-i Âsî"nin doğum ve ölüm tarihleri hakkında herhangi bir bilgiye sahip değiliz (Bakırcı, 2016, s. 14). Eserlerinde Şems-i Özkendî, Şems-i Âsî, Şems, Şemsiddîn, Kul Şems gibi mahlasları kullandığı görülmektedir (Sever, 2018 s. 1-381). Öyle ki aynı mecmuada iki farklı mahlasla şiirlerinin yer alması iki farklı kişi olabileceği izlenimi doğurmuştur. Necdet Tosun, Şemseddîn Özkendî ve Şems-i Âsî'nin aynı kişi olduğunu belirterek şairin asıl isminin Şemseddîn Özkendî olup Şems-i Âsî'nin mahlas olarak kullanıldığına vurgu yapar. Mevdûd Şeyh'ten sonra Yeseviye silsilesinin iki kola ayrıldığı, bunlardan birinin Kemal Şeyh İkanî, diğerinin ise Hâdim Şeyh ile başladığını belirterek Kemal Şeyh'in ardından silsilenin Şeyh Aliâbâdî(Seyyid Ahmed), Şemseddîn Özgendî, Abdal Şeyh (Şeyh Üveys), Şeyh Abdülvâsi ve Şeyh Abdülmüheymîn olarak devam ettiğini belirtir. Tosun, son şeyhin XVI. yüzyılda Taşkent'te yaşadığını ve bu silsiledeki Şemseddîn Özgendî'nin "Şems-i Âsî" mahlasıyla hikmet tarzında şiirler söylediğini belirtir (Tosun, 2013 s. 488).

Ahmet Taşağıl, İslam Ansiklopedisi Özkent maddesinde günümüz Kırgız Türkçesi'nde Özgön, Uzgen olarak yazılan şehrin adının İslam tarihi kaynaklarında Yüzkent, bazan da Özcent şeklinde geçtiğini ve Divanü Lügati't-Türk'e göre Özkent'in Fergana kasabasının bir adı olduğunu ve "özümüzün şehri" anlamına geldiğini belirtir. Bu veriler, Şems-i Özkendî'nin bugünkü Kırgızistan toprakları içinde kalan Özkent şehriden dolayı bu ismi aldığını ortaya koymaktadır (Taşağıl, 2007, s. 129).

Konya Mevlâna Müzesi 2460 numaralı şiir mecmuasında Ahmet Yesevi'ye ait şiirlerden sonra sırasıyla Meşreb, Ubeydî, İkanî, Gülşenî, Hüdâyî, Hüveydâ, Kârî, Garîb, Hayâlî, Gedâyî, Şems-i Özkendî, Kul Sevdâyî, Âsî, Tâlib, Hamî (Câmi), Umûrî, Muhlîs, Hazret Kulî (Seyyid Kulî), Zülâlî, Rüstemî, Azîm, Cürmî, Yusuf, Şems (Şems-i Kemne, Şems-i Âsî), Muhyî'ye ait şiirler ve sayıları sıralanmaktadır (Ayan, 1997, s. 82). Şems-i Özkendî'nin 1 gazeli ile 11. sırada ve Şems'in (Şems-i Kemine, Şems-i Âsî) 3 hikmet ile 24. sırada gösterilmesi Şemseddîn Özkendî ile Şems-i Âsî'nin iki farklı şair olabileceğini düşündürmektedir. Bu durum aynı şairin farklı mahlaslarla şiir yazmasını da işaret edebilir. Çünkü bu durum Yesevi ve takipçilerinin oluşturduğu Yesevi mektebine mensup şairlerin ortak özelliğidir. Eşmuamedova, Süleyman Bakırganî'nin eserlerini barındıran el yazma eserleri ele aldığı katalogta şairin Kul Süleymân,

¹ Ali b. Hüseyin Safi, *Reşahât Aynü'l-hayât*, Çev. Ali Asgar Muniniyan, Tahran 1356/1977; Hasan Lutfi Şuşud, (1992). İslam Tasavvufunda Hâcegân Hanedani, İstanbul: Boğaziçi Yayınları; Cihan Okuyucu, (1995). Hazinî, Cevâhirü'l-ebrâr min emvâci'l-bihâr, Kayseri: Erciyes Ü. Gevher Nesibe Tıp Tarihi Ens. Yayınları; Kemal Eraslan, (1996a). Ali Şir Nevâyî, Nesâyimü'l-Mahabbe min Şemâyimi'l-Fütüvve, Ankara: TDK Yayınları; Kemal Eraslan, (1996b). Mevlânâ Safiyü'd-dîn Neseb-nâme Tercümesi, İstanbul: Yesevî Yayıncılık; Necdet Tosun, (1997). Yesevilik'in İlk Dönemine Ait Bir Risale: Mir'atu'l-Kulub", İLAM Dergisi, 2, 41-85; Samire Mahmudova, (2000). Hazinî'nin Menbau'l-Ebhâr Fi Riyâzi'l- Ebrâr Adlı Eserinin Tahkik, Neşir ve Değerlendirmesi, İstanbul: Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi Marmara Ü. Sosyal Bilimler Ens.

Davudoğlı Süleymân, Hakîm, Süleymân, Süleymân Âsî, Kul Hakîm, Hakîm Süleymân, Hakîm Hoca Süleymân ve Hakîm Hoca gibi mahlaslar kullandığını belirtir (Eşmuamedova, 2021, s. 9). Araştırmamız esnasında incelediğimiz mecmualarda Şems-i Özkendî, Şems-i Âsî, Şems, Şemsiddîn, Kul Şems mahlaslarıyla karşılaştık. Öyle ki Ahmet Yesevi, Süleymân Bakırganî ve sonrasında gelen şairlerin tümünde bu durumla karşılaşmak kaçınılmaz gibi görünmektedir.

Şems-i Âsî ile ilgili sorun teşkil eden diğer bir konu ise yaşadığı dönem ve yüzyıldır. 12. yüzyılda yaşadığı kabul edilen Şems-i Âsî'nin Hofman tarafından "Çağatay Şairi" olarak adlandırılmasına temkinli yaklaşılması gerektiğini belirten Bakırcı, bu yanlış adlandırmayı Yesevi derviş-şairlerine ait hikmet ve manzumelerin yer aldığı mecmuaların çoğunun XVIII-XIX. yüzyıl gibi geç dönemde istinsah edilmelerine ve istinsah edildikleri coğrafyaya bağlar (Bakırcı, 2016, s. 15). Taşkent Ebu Reyhan El-Biruni Yazma Eserler Kütüphanesinde yer alan mecmuaları içeren kataloglarda da Şems-i Âsî'ye ait eserler XVIII-XIX. yüzyıl olarak kaydedilmiştir.² Şemseddîn Özkendî ve Şems-i Âsî'nin kuvvetle muhtemel aynı kişiler olduğunu ve XIII. yüzyıldan sonra yaşamış olabileceğini belirten Bakırcı; ikinci ihtimal olarak da Şemseddîn Özkendî ve Şems-i Âsî'nin iki farklı Yesevi şairleri olup Şems-i Âsî'nin, Hakîm Süleymân Ata dönemi veya ona yakın bir dönemde Şemseddîn Özkendî'nin ise daha sonraki bir yüzyılda yaşamış olabileceğini dile getirir (Bakırcı, 2016, s. 17). Taşkent Ebu Reyhan El-Biruni Yazma Eserler Kütüphanesi 1322 numarada kayıtlı mecmuanın 99b-102b varakları arasında Vefât-nâme-i Hâzret-i Bibi Fâtıma Hatun metnindeki "Şemsi Âsî Özkendî şefâ'atdın tilep aydı munı" mısrasında mahlas Şemsi Âsî Özkendî şeklindedir. Bu bilgi Şemseddîn Özkendî ve Şems-i Âsî'nin aynı kişi olduğunun kanıtı olup bu iki kişinin farklı kişiler olabileceği ihtimalini ortadan kaldırmaktadır.

1322 numaralı mecmuayı incelerken kataloglarda yer almayan ve "Yetti Yaşar Kûdek Resûl 'Aleyhi's-selâmğa 'Âşık Bolğanının Beyânı Bu Turur" ismiyle kaydedilen ve Şems-i Âsî'nin Cühûd-nâme eserinin nüshalarından biri olan bu manzumenin yer alması hazırlanan katalogların yazma eserleri belirleme noktasında yeterli olmadığını ve gözden kaçan hususlar olduğunu göstermektedir. Bu durum göstermektedir ki yapılacak incelemeler sonucunda ismi tezkirelerde ve çeşitli kaynaklarda geçen fakat tespit edilemeyen ya da hiç bilinmeyen birçok eser ve nüshanın ortaya çıkarılması ihtimal dahilindedir.

Ebu Reyhan El-Biruni Yazma Eserler Kütüphanesindeki incelemelerimizde gördük ki Şems-i Âsî'nin Cühûd-nâme'si Kâsım Bahşı ve Kâsım mahlaslarıyla dörtlük nazım birimiyle oluşturulmuş ve Cühûd-nâme ismini taşıyan iki manzume içerisine yerleştirilmiş şekilde karşımıza çıkmaktadır. Hikâye, manzumenin ilk beş ve son iki dördlüğü arasında Cühûd-nâme metnindeki hikâyeye benzer sıralama ile anlatılmıştır:

1. Hikmet bilen çıkıp hotenni şâhı
Yeryüzine türlü elvân eyledi
Kökyüzine çıkıp encüm-i siyâhı
Başğa devrân başığa tuğyân eyledi
2. Bu dünyâda anıñg çerâğın yakıp

² Özbekistan Taşkent Ebu Reyhan El Biruni Yazma Eserler Kütüphanesi Hamid Süleyman Fondu 415-VIII, 1322, 3142-2, 3680-2 numaralı eserlerin kataloglarda yer alan künye bilgileri.

- Yulduzları tüşdüşidin °āleme katıp
Günāh ölçmege terāzū çekip
°Adālet atını mizān ēyledi
3. Bir kısım tofrağdın ādem yarattı
Yüz yigirme dört miñg peygāamber ötti
Muḥammed peygāambarğa nevbeti yétti
°Ālemni nūrıdın şādmān ēyledi
4. Köñglünğni bērmegin yaḥşı yamāna
Āḥır zor kélür bu seyri cāna
Bu dünyānı ēylep bir miḥmān-ḥāna
Munda ādemlerni miḥmān ēyledi
5. Bir niçe ērlerniñ murādı boldı
Anıñ āvāzesi °ālemğa toldı
Büt-perest kāfirler imāna kēldi
Tamuğdın cānını turfān ēyledi
6. Bir küni bir cühūd oқurdı Tevrāt
Tā ki resül atı boluptur bünyād
Yanıda barıdı bir tıfl-ı nā-şād
Yā ba bu ne at dēp cevlan ēyledi

Görüldüğü üzere altıncı dörtlükte Şems-i Âsî'nin Cühûd-nâme eseri başlamakta ve son iki dörtlüğe kadar devam etmektedir. Son iki dörtlükte (40 ve 41. dörtlükler) sözü yine Kâsım / Kâsım Bahşî alır ve eseri sonlandırır:

40. Ana ihlāş étip yétmek murāda
Her kim şıdқın yığlar ziyāde
Bir kemrah bendemiz köhne dünyāda
Başımıznı ğaflet giryān ēyledi
41. Oşar Қāsım Bahşı yolğa kötürser
Çıқtıñg yādını selām kıynap çuşa kör
Cāndın kēçkenlere başıñg қоша kör
Köhne dünyā kime vefā ēyledi

Aynı kıssa / hikāye birçok şair tarafından yeniden kaleme alınmış ve katmanlı metinler ortaya çıkmıştır. Her ne kadar Şems-i Âsî'ye ait hikāye olsa da farklı bir üslupla yeniden yazıldığı için Kâsım / Kâsım Bahşî mahlaslarıyla kaleme alınan bu nüshaları incelememize dahil etmedik. Bu konuda bir makale çalışmamız devam etmektedir.

Eker, Berlin Devlet Kütüphanesindeki Chagataische Sammelhandschrift “Çağatayca Toplu El Yazmaları” adıyla kayıtlı el yazma nüsha içinde yer alan isimsiz bir Cühûd-nâme nüshasını içeriğine bakarak “Kısâs-ı Enbiyâ” olarak adlandırdığı makalesinde yazarına ait bir bilgi bulunmadığını, kâğıt ve dil özelliklerine bakarak XVIII. yüzyılın sonlarında yazıya geçirilmiş olabileceğini belirtmektedir (Eker, 2018, s. 220). 2016 yılında Fatih Bakırcı tarafından yapılan “Yesevi Şairi Şems-i Âsî ve Kıssa-ı Kûdek-nâme’si” adlı makale görülse idi eserin yazarı meçhul olarak belirtilmeyecekti diye düşünüyoruz. Eker tarafından incelenen bu eser ile Kâsım / Kâsım Bahşı mahlasıyla iki Cühûd-nâme nüshası kaleme alan şairin eserleri benzerlik göstermektedir. Yukarıda da ifade edildiği gibi Şems-i Âsî’ye ait metin başına ve sonuna eklemeler yapılarak şairin kendi üslubuyla yeniden kurulmuştur. Öyleyse bu durumda eseri Şems-i Âsî’ye mi yoksa Kâsım / Kâsım Bahşı’ya mı ait olarak ele almak gerektiği de karşımızda duran bir sorun teşkil etmektedir. Önal Kaya tarafından Kıssa-yı Kûdek-nâme adıyla hazırlanan ve Yesevi şairlerinden Kul Süleyman’a ait, yazma nüshası Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi İsmail Saib I 746 numarada kayıtlı olan 41 beyitlik bir metin yayımlanmıştır (Kaya, 2000, s. 155-168). Bakırcı, Kul Süleymân mahlası ile yazılan bu Cühûd-nâme nüshasının içeriği ile Şems-i Âsî’ye ait Yetim-nâme adlı eserin aynı içeriğe sahip olduğunu ve Yesevîlikle ilgili kaynaklarda Hakîm Süleymân Ata’ya (Kul Süleyman) ait bu isimli bir eserden bahsedilmediğini ve eserin bu mahlasla yazıldığı tespit edilen tek nüsha olduğunu belirtir. Bu nedenle eserin Şems-i Âsî’ye ait olup müstensih tarafından sevilen başka bir şairin adıyla çoğaltılmış olabileceğini ve bu durumun Yesevi mektebinde yaygın olduğunu belirterek yine de eserin yazarına temkinli yaklaşılması gerektiğine vurgu yapar (Bakırcı, 2016, s. 22). Bu eser şahsi kütüphanemizde yer alan Çağatayca bir el yazma mecmuada da Kıssa-ı Kûdek-nâme adıyla ve Kul Süleymân mahlasıyla kayıtlıdır. Makalemizi hazırlarken yaptığımız literatür taramasında aynı eserin *Bakırgan Kitabı* (Sever, 2018, s. 209) adlı çalışmada *Kıssa-i Kûdek-nâme* adını taşıyan 163. şiirde Şemsü’-d-dîn mahlasıyla kaydedildiği tespit edilmiş olsa da *Bakırgan Kitabı*’nda da (Hakkul ve Seyfeddin, 1991) metnin başlıksız bir şekilde Şems-i Âsî şiirlerinin yer aldığı bölümde bulunduğunu belirten Bakırcı, bu durumun eserin sahibi olarak Kul Süleyman’ı değil de Şems-i Âsî’yi işaret ettiğini söyler (Bakırcı, 2016, s. 23). “A. A. Semenov “Tirme Gazeller” adını verdiği 1576 numarada kayıtlı mecmuada Hüveyda, Kul Süleyman, Haliş, Emîrî gibi Yesevi şairlerini sıralarken Kul Süleyman’dan sonra ‘bir başka deyişle’ ifadesini kullanıp Şemseddîn ismini zikreder ve ardından ‘Hoca Ahmet Yesevi’nin halifelerinden’ şeklinde not düşer.” diyen Bakırcı, Semenov ile farklı düşündüğünü ve bu iki şairin kaynaklara bakıldığında aynı kişi olarak değerlendirilemeyeceğini belirtir. (Bakırcı, 2016, s. 24). Son veriler ışığında bakıldığında bu duruma temkinli yaklaşmak gerektiği kanaatindeyiz. Zamanla yapılan yeni çalışmalar neticesinde bu karmaşık durumun netleşeceğini düşünüyoruz. Yukarıdaki açıklamalardan görülmektedir ki Yesevi şairleri tarafından aynı hikâye sözlü kültürün etkisiyle değişik zamanlarda tekrar tekrar ele alınmış olup katmanlı metinler ortaya çıkmıştır ya da aynı eser mahlas değiştirilerek veya söyleyeni unutulmuş başka mahlaslarla kayıt altına alınmıştır. Bu nedenle bu tarz eserlerin yazarını belirtme noktasında temkinli davranmak şu an için en geçerli yöntem olacaktır. Bu konuda bir makale çalışmamız hazırlanmakta olduğu için şimdilik bu bilgiyi aktarmayı yeterli görüyoruz.

2. Şems-i Âsî’nin Eserleri ve Cühûd-nâme Nüshaları

Bugüne kadar Şems-i Âsî’ye atfedilen beş eser tespit edilmiştir: 1. Vefat-nâme-i Hazret-i İbrahim, 2. Yetim-nâme, 3. Kıssa-ı Kûdek-nâme, 4. Elif-nâme, 5. Çeşitli mecmualardaki hikmetleri

(Dmitrieva, 2002, s. 261-263). Ebu Reyhan El-Biruni Yazma Eserler Kütüphanesinde yaptığımız çalışmalar sırasında Hamid Süleyman Fondu 1322 numaralı mecmuada yer alan ilk ve son beyti aşağıda verilen Şems-i Âsî'ye ait Mahşer-nâme ve Vefat-nâme-i Hazret-i Bibi Fatıma isimli yeni iki manzume ile karşılaşılmıştır. *Bakırgan Kitabı*'nda isimsiz olarak başka nüshaları yer alan Mahşer-nâme ve Vefat-nâme-i Hazret-i Bibi Fatıma hakkında tarafımızca tenkitli bir metin çalışması hazırlanmaktadır. Bu durum yapılacak yeni araştırmalar sonucunda şimdilik yedi olan eser sayısının daha da artabileceğine işaret etmektedir.

İlk Beyit

Miskîn âdem başığa nê këlürmiş bilmese

Ecel ilgi yıkasın tüşmegünce koymasa

Son Beyit

Şems-i 'Âşî bu sözler imân İslâm aşıdır

Bi'llah mü'min emestür her-kim munja yétmese

Cühûd-nâme adıyla Taşkent'te tespit edilen 7 nüsha vardır. Bu nüshalardan ikisinin adı her ne kadar Cühûd-nâme olsa da birinde (2557-III) Hz. Ali ile bir cühud arasındaki, diğerinde ise peygamberimiz ile bir yetim arasındaki hikaye anlatılır. Taşkent Ebu Reyhan El-Biruni Yazma Eserler Kütüphanesi Hamid Süleyman Fondu'nda bulunan dört nüshadan ikisi dörtlük nazım birimi ile (3680-2, 3142-2) ikisi ise beyit nazım birimi ile (415-VIII ve 1322) yazılmıştır. Şahsi kütüphanemizde yer alan nüsha da beyit nazım birimi ile teşkil edilmiştir. Çalışmamızda beyit nazım birimi ile oluşturulan bu üç nüsha ele alınmıştır.

2.1. Taşkent Nüshaları

2.1.1. Şahsi Kütüphane (Hüseyin KABA), (üç varak, 62 beyit, sonu eksik)

2.1.2. Hamid Süleyman Fondu 415-VIII (97a-99-b, 77 beyit)

2.1.3. Hamid Süleyman Fondu 1322 (93a-97a, 79 beyit)

2.1.4. Hamid Süleyman Fondu 3142-II (14a-18a, 47 dörtlük)

2.1.5. Hamid Süleyman Fondu 3680-II (16b-19a, 41 dörtlük)

2.1.6. Hamid Süleyman Fondu 2557-III (99a-104b). Adı her ne kadar *Cühûd-nâme* olsa da bu diğer nüshalardan farklı olup Hz. Ali ve bir cühud arasındaki olaylar anlatılır.

2.1.7. Şahsi Kütüphane (Hüseyin KABA), (dört varak, 41 beyit) Kul Süleymân mahlasıyla yazılan eser Şems-i Âsî'nin Yetim-nâme eserinin başka bir nüshası olmakla birlikte Kul Süleymân'a ait olabileceğini de gözardı etmemek gerekir. Çünkü eserlerde her iki şairin mahlasına da rastlanmaktadır. Bakırgan Kitabında Şemsiddîn mahlasıyla yer alır.

2.2. Leningrad Nüshaları

2.2.1. B 343 (125a-129a; 11str.; istinsah tarihi: XVIII-XIX. yy.)

2.2.2. B 2415 (1a-2b; 11 str.; istinsah tarihi: 1230/1814-15)

2.2.3. C 148 (161a-162b; 20 str.; istinsah tarihi: 1238/1822-23; Cühûd-nâme

2.2.4. B 4109 (12a-17b; 15 str.; istinsah tarihi: 1249/1833-34; Kûdek-nâme

2.2.5. A 1543 (34b-40a; 15 str.; istinsah tarihi: XIX. yy.)

2.2.6. A 1325 (154a-158a; 11str.; istinsah tarihi: XX. yy.)

2.3. Paris Nüshası

Bibliothèque National 1191 numarada kayıtlı olan eser, Divân-ı Aḥmed Yesevi adlı 112 yapraklık yazmanın içinde Kıssa-ı Kûdek-nâme (72r-73r; 17 str.; istinsah tarihi: XVIII. yy.) adıyla yer almakta ve metin sondan eksiktir (Bakırcı, 2016, s. 20-21).

Meryem Eşmuamedova'nın Özbekistan Cumhuriyeti Fenler Akademisi Ebu Reyhan Biruni El Yazmalar Kütühanesi'nin üç ayrı fondunda bulunan yazma eserlerden faydalanarak hazırlamış olduğu *Süleyman Bakırganî'nin Eserleri Kiritilgen Kolyazmalar Kataloğu*'nda yer alan ve tarafımızdan mecmualarda tespit edilen şaire ait eser bilgileri şu şekildedir: (Eşmuamedova, 2021, s.3-61).

Tablo 1: Özbekistan Cumhuriyeti Fenler Akademisi Ebu Reyhan El-Biruni El Yazmalar Kütüphanesindeki eser bilgileri

Şair	Fond	Numara	Varak
Şems Özgendi	Esasi	7153	
Şems Özgendi	Esasi	9927	
Şems Âsî	Esasi	1564	
Şems	Esasi	1576	
Şems	Esasi	3430	136a-136b
Şems	Esasi	3966	206a-208b, 206b-213a, 222a-223a, 224a-225b, 225b-226a, 234b-236b, 238a-240a
Şems	Esasi	4002	167a-170b
Şems	Esasi	7154-XI	112b-114, 114b-115a, 115a-115b
Şems	Esasi	7488	72b/73b
Şems	Esasi	8405	83a
Şems	Esasi	12853	
Şems	Dublet	5132D	
Şems	Hamid Süleyman	471	
Şemsiddîn	Hamid Süleyman	974	
Şems	Hamid Süleyman	1322	
Şems Özgendi	Hamid Süleyman	1733	
Şems	Hamid Süleyman	2389	
Şems	Hamid Süleyman	2596	
Şemsiddîn	Hamid Süleyman	3690	
Şems	Hamid Süleyman	4119	
Şemsiddîn	Hamid Süleyman	6060	
Şems	Hamid Süleyman	6982	
Kâsım	Hamid Süleyman	3142-II	Cühûd-nâme Bu Turur
Kâsım Bahşı	Hamid Süleyman	3680-II	Kıssa-ı Cühûd-nâme Bu Turur
-	Hamid Süleyman	415-VIII	Cühûd-nâme Bu Turur
Kul Şems	Hamid Süleyman	1322	Yetti Yaşar Kûdek Resûl 'Aleyhi's-selâmğa 'Âşık Bolğanınj Beyânı Bu Turur
Şems	Hamid Süleyman	1322-XIV	Yetim-nâme
Şems	Hamid Süleyman	1733-II	Yetim-nâme
Şems	Hamid Süleyman	1322-XII	Mahşer-nâme
-	Şahsi kütüphane	-	Cühûd-nâme
Şems-i Âsî Özkendi	Hamid Süleyman	1322-XII	Vefat-nâme-i Hazret-i Bibi Fatıma Hatun
Kul Süleymân	Şahsi kütüphane	-	Kıssa-ı Kûdek-nâme

3. Eserin Dil Özellikleri:

Yesevilik geleneğine ait eserler sözlü kültür içinde devamlılığını sürdürdüğü için zamanla birlikte eksilmelere ve değişimlere uğramış yazıldığı dönemin dilsel özelliklerini de bünyesine katarak günümüze ulaşmıştır. *Cühûd-nâme'nin* nüshaları kataloglarda XVIII-XIX. yüzyıllarda istinsah edilmiş olarak kaydedilmiştir. Bu nüshalar, eserin geç dönemde çoğaltılan örnekleri olduğu için dil özellikleriyle ilgili ilk biçimlerin nasıl olduğunu belirtmek güçtür.

Eser; yazım, ses, biçim ve söz varlığı açısından Doğu Türkçesi / Çağatayca dil özellikleri taşımaktadır. Daha önce Fatih Bakırcı tarafından Rusya Bilimler Akademisi Doğu Yazmaları Enstitüsü B 343 numaralı nüshasındaki *Kıssa-ı Küdek-nâme* esas alınarak tenkitli metni oluşturularak yayımlanan çalışmada metnin ayrıntılı dil bilgisi incelemesi yapıldığı için bu bölümde buna yer verilmemiş olup nüshaların dil özellikleri kısaca ele alınmış ve nüshalar arası farklar ortaya konmuştur.

Çalışmamızda esas aldığımız nüsha, Hamid Süleyman Fondu 415-VIII numarada kayıtlı olan el yazma nüshasıdır. Metni kurarken diğer iki nüshadan da faydalanılmıştır. Nüshalar aşağıdaki harflerle ifade edilmiştir:

A: Hamid Süleyman Fondu 415-VIII numaralı nüsha

B: Hüseyin KABA'nın şahsi kütüphanesindeki nüsha

C: Hamid Süleyman Fondu 1322 numaralı nüsha

Tablo 2: Ses bilgisi özellikleri

Nüshalar	A	B	C
Yuvarlaklaşma: Türkçede fonetik olarak dudak ünsüzlerinin (/b/, /p/, /m/ /w, v/) yanındaki düz ünlüler yuvarlak şekil alırlar. Harezmi Türkçesinden beri görülen bu ses olayı Doğu Türkçesi metinlerinde de devam eder.			
e- > ö	-	öyge 19/1	öyge 19/1
-i > -u	oçur 1/1	oçur 1/1	oçur 1/1
Düzleşme: Harezmi-Altın Ordu ve Kıpçakça metinlerden beri görülen bir ses değişimidir. Doğu Türkçesi metinlerinde, özellikle klasik sonrası dönemde bazı örneklerde karşılaşılmaktadır.			
u- > -a	tutaştı 14/1	-	tutaştı 14/1
p > f	köpük 25/2	köfük 25/2	köpük 25/2
b- > Ø	Metinde /b-/ sesi korunmaktadır. ol- "olmak" örneğine rastlanmamıştır. boldı 6/2	boldı 6/2	boldı 6/2
-b > -w > -v > -y	Sadece bir sözcükte görülür: öy "ev" -	öyge 19/1	öyge 19/1
-d- > -z- > -y-	Karahanlı ve Harezmi Türkçelerinde /z/ olarak geçen Eski Türkçenin sözcük içi ve sözcük sonundaki /d/ sesi, Doğu Türkçesi metinlerinde olduğu gibi metnimizdeki örneklerde de /y/'ye dönüşür. ayaç 23/1 koydı 54/1	ayaç 23/1 koydı 50/1	ayaç 23/1 koydı 54/1
-d- > -z- > -g-	Metinde bir örnekte tespit edildi. ëgesi 13/1	ëgesi 13/1	ëgesi 13/1
t- > d-	Oğuzcanın etkisiyle t- > d- ses değişimi gerçekleşmiştir. dëdi 13/2 tëdi 15/2 dë- : 65 kez të- : 1 kez	dëdi 13/2 dë- : 51 kez të- : yok	dëdi 16/2 tëdi 15/2 dë- : 39 kez të- : 28 kez
Şekil Bilgisi Özellikleri			
-güz- / -kür- Yapım Eki	Ettirgenlik işlevi bildiren fiilden fiil yapım ekidir. kürgüzeti 67/2 kürgüzdi 70/1	-	yëtkürkey 39/2

İyelik Ekleri	İyelik ekleri Klasik Dönem metinlerindeki gibidir. Yuvarlak ünlülü biçimlere rastlanmamıştır.		
	özin 53/1 başın 54/1	közi 52/2 başın 50/1	özin 52/1 başın 53/1
Durum Ekleri	Metindeki durum ekleri Doğu Türkçesindeki gibidir.		
İlgi Durumu Eki +nInj/nI	Muhammedninj 7/1 Muhammedni 73/2 ninj: 1 kez ni: 5 kez	Muhammedni 7/1 Muhammedninj 36/1 ninj: 4 kez ni: 2 kez	Muhammedninj 7/1 Muhammedninj 70/1 ninj: 1 kez ni: 5
Yükleme Durumu Eki +nI/In:	könjilni 3/2 kalemin 6/1	könjilni 3/2 kalemini 6/1	könjilni 3/2 kalemini 6/1
Yaklaşma Durumu Eki +GA	didârıga 31/2	şehrige 36/1	didârıga 31/2
Bulunma Durumu Eki +dA	yolda 37/2 kündüzde 39/1	yolda 37/2 kündüzde 35/1	yolda 37/2 kündüzde 39/1
Ayrılma Durumu Eki +dIn	tendin 47/1 oğlandı 49/2	tendin 43/1 oğlandı 45/2	tendin 46/1 oğlandı 48/2
Yön Gösterme Eki +keri/+re	içkerige 59/2 içre 67/2	içkerige 55/2 içre 56/1	içkeri 58/2 içre 68/1
Zamir n'si	Doğu Türkçesinin özelliği olan zamir n'sinin kullanılmadığı örneklerin yanında, iyelik üçüncü şahıstan sonra, durum eklerinden önce zamir n'sinin bulunması Oğuz Türkçesine özgü bir biçim olarak metinde görülmektedir. Kullanılmayan örnekler daha çoktur:		
	munda 28/1 yanıda 71/1	munda 26/1 kaşıda 1/2	yolında 24/1 yanıda 69/1
Edatlar	Metnimizde doğu Türkçesinde görülen bile, bilen, birlen, birle ve taqı edatları görülmüştür.		
	bile 11/1 bilen 41/1 taqı 6/2	birlen 11/1 birle 36/2	birle 11/1 bile 40/2
Fiil Çekimleri			
Geniş Zaman Olumsuzluk Çekimi -mAs	turakmas mên 50/1	turakmas mên 46/1	tüşeralmas mên 49/1
Öğrenilen Geçmiş Zaman Çekimi -(X) p+dur	alıpdur 4/1	alıpdur 4/1	tutupdur 4/1
Gelecek Zaman Eki -ğay	-	çalmağay mên 43/2	ayrılğay 46/1
1. Teklik Kişi Emir Çekimi -Ay/-AyIn	barayın 60/1 kiteyin 76/2	barayın 56/1 köreyin 59/2	barayın 59/1 kiteyin 74/2
Yeterlilik Çekimi	Yeterlilik çekimi için al- / bil- yardımcı fiili kullanılmıştır.		
	yêtebilmenj 37/1	-	yêtalmas sên 37/1 tüşeralmas mên 49/1
ê(r)ki(n)>kin	“acaba, şüphe, tereddüt” anlamları kazandıran ê(r)ki(n) edatı sadece bir örnekte kin şekli geçmektedir. “kin” biçimi genellikle klasik sonrası Doğu Türkçesi metinlerinde görülmeye başlamıştır.		
	bar mükün	-	-
Söz Varlığı	tamğa 19/1	öyge 19/1	öyge 19/1
	de- 5/2	éyt- 5/2	-
	oğlan 5/2 ferzend 36/1 küdek 40/2	küdek 5/2 oğlan 33/1	oğlan 5/2 küdek 39/1 ferzendi 70/1
	tanjlası 6/2	tanjlağı 6/2	tanjlağı 6/2
	feryād ur- 8/2	feryād kıl- 8/2	feryād ur- 9/2
	ķanda 13/1	ķayda 13/1	ķanda 13/1
	aydı 16/1	dedi 16/1	aydı 16/1
	izlep 21/1	istep 21/1	izlep 21/1
	ķılay mên 24/2	ķılayın 24/2	ķılay 24/2
	köpük 25/2 ıraqdur 36/2	köfük 25/2 uzakdur 33/2	köpük 25/2 uzakdur 36/2

	orta 37/2	ara 34/2	-
	êrmes mên 58/1	êmes mên 54/1	êmes mên 57/1

4. Metin

Cühüd-nāme Bu Turur

1. Künlerde bir kün cühüd Tevrīt okur êrdi ya
Çaşıda³ yetti yaşar oğlan turur êrdi ya
2. Cühüd bir yerge yetti Muḥammed atı çıktı⁴
Oğlan muni eşitti⁵ bu nê atdur dēdi ya
3. Sēn ēy baba ay muni⁶ rūşen kıılır kōngilni
Cühüd aydı bu atnı nē⁷ sorar sēn dēdi ya
4. Bir sāhirmi⁸ atıdur yēr yüzini alıpdur
'Aceb sahir⁹ cādīdur dēban cühüd aydı ya
5. Sahir emestür¹⁰ ēy baba kıılır buyı aşna¹¹
Uşbu sözni dē¹² menge oğlan dēban dēdi¹³ ya
6. Cühüd qalemin¹⁴ aldı Muḥammed atın bozdı
Taṅğlası taqı¹⁵ boldı cühüd kitāb açtı ya
7. Kōrdi varaq¹⁶ ḥatını Muḥammedniṅ¹⁷ atını
Yana bitilgenini¹⁸ oğlan ḥāzır êrdi¹⁹ ya
8. Oğlan bu ḥālnı kōrdi yüzini yerge kıoydı²⁰
'Acāyip feryād urdı gāfil²¹ babam dēdi ya
9. Tünekün bozulgen ḥat bu kün bitilgen turur²²
Oğlan cāşık turur²³ cühüd ḥayrān qaldı ya

³ C: Çaşında 2/1

⁴ B: atın kōrdi 2/1 / C: atı çıktı 2/1

⁵ B: eşitip 2/2 / C: eşitti 2/2

⁶ B: baba aygıl bu atnı 3/1 / C: iy baba aygıl muni 3/1

⁷ B: ēytti niçün munça 3/2 / C: Cühüd dēr botam muni nē 3/2

⁸ B: siḥirger 4/1 / C: siḥirger

⁹ B: sāhir 4/2 / C: İşi siḥir cādudur 4/2

¹⁰ B: sāhir êmes 5/1 / C: Sihir emestür 5/1

¹¹ B: kıılır kōngilni āgāh 5/1 C: kēlür buyı aşna 5/1

¹² B: ēyt 5/2/C: Uşbu sözdin bil menge yetav oğlan tēdi ya 5/2

¹³ B: dēban kūdek aydı 5/2

¹⁴ B: qalemni 6/1 / C: qalemni

¹⁵ B: taṅğlağı küni 6/2 / C: Taṅğlağı kün 6/2

¹⁶ B: bozğan 7/1 / C: bozğan

¹⁷ B: muḥammedni 7/1 / C: Muḥammedniṅ 7/1

¹⁸ B: bitiglik irür 7/2 / C: bitilgenini 7/2

¹⁹ B: baqıp turdı 7/2 / C: baqıp kōrdi 7/2

²⁰ C: bērdi 9/1

²¹ B: feryād kıldı vay 8/2 / C: feryād urup yıgladı eyā 9/2

²² B:bozğan ḥatniṅ yana bitkilik êrür 9/1 / C: bozğan ḥatdur 8/1

²³ B: kēbi cāşıkdur 9/2 / C: besi cāşıkdur8/1

10. Elige bıçak aldı²⁴ Muhammed atın bozdı²⁵
Taŋglası²⁶ küni boldı cühüd kitâb açtı ya
11. Kağaz yüzini kördi²⁷ altun bile bitildi²⁸
Oğlan körüp yııldı²⁹ bî-ḥöd bolup yattı ya
12. Oğlan bu sırnı kördi yaqasın pâre kıldı³⁰
Feryâd birle³¹ yıgladı bî-ḥöd bolup yattı³² ya
13. Bu at eğesi qanda barur mên sorap³³ anda
Tiz³⁴ aygıl uşbu demde³⁵ qarârım yok dedi ya
14. Kim ışıqım anğa³⁶ tüşti könglüm içre tutaştı
Ten cânğa³⁷ yapuştı cühüd hayrân kaldı³⁸ ya
15. Anı³⁹ taleb kılayın istep sorap⁴⁰ tapayın⁴¹
Babam neçük kılayın ḥaddin aştı tedi ya⁴²
16. Oğlan yana yıgladı nâ-dân babam dep aydı⁴³
Vallâh billâh dep aydı deli dîvâne boldı⁴⁴ ya
17. Tâ mên anı körmesmên⁴⁵ âb-ı ta^câm yemes mên
Hergiz qarâr kılmâs mên bî-tâkat⁴⁶ mên dedi ya
18. Cühüd kördi oğlanı⁴⁷ Muhammeddin ant içti
Qadı ğazabda boldı elige kişen saldı ya⁴⁸
19. Qaranġu tamğa⁴⁹ saldı eşikni kufladı⁵⁰
Qol ayaġın baġladı anı qabap saldı⁵¹ ya

²⁴ B: cühüd aççıġı keldi 10/1

²⁵ B: aldı 10/1 / C: bozdı 10/1

²⁶ B: taŋlaġı 10/2 / C: Taŋlaġı

²⁷ B: kördi bozġan ḥatnı 11/1

²⁸ B: birlen bitiglik 11/1 / C: birle bitildi 11/1

²⁹ B: körüp yıgladı 11/2 C: yıglap yııldı 11/2

³⁰ B: - / C: Oğlan bu işni kördi yaqasın pâre pâre kıldı 12/1

³¹ B: kılp 12/2

³² B: ġâfil babam dedi / C: ġâfil babam tedi 12/2

³³ B: kayda sorap barur mên 13/1 / C: qanda izlep barur mên 13/1

³⁴ B: tizraġ 13/2

³⁵ B: dem 13/2

³⁶ B: anıġ ateş-i ışıqı bu 14/1 / C: Anıġ kim ışıq otı 14/1

³⁷ B: cânımge 14/2

³⁸ B: hayret kıldı

³⁹ C: Anıġ 15/1

⁴⁰ B: sorap istep 15/1

⁴¹ C: yüreyin 15/1

⁴² B: cânım fedâ kılay dep yüzün yerge koydı ya 15/2

⁴³ B: dedi ya 16/1

⁴⁴ B: ey baba dîvâne men dedi 16/2 / C: dedi divane mên dedi 16/2

⁴⁵ B: anı körmesem 17/1 / C: anıġ körmesmên 17/1

⁴⁶ B: bî-qarâr 17/2

⁴⁷ B: oġlını kördi 18/1 / C: oġlını kördi 18/1

⁴⁸ B: ğazab keldi küdekni tutup aldı ya 18/2 / C: Qahr-ı ğazabda boldı anğa kişen saldı ya 18/2

⁴⁹ B: öyge 19/1 / C: öyge 19/1

⁵⁰ B: eşigin kufladı 19/1 / C: eşikni kuflap aldı 19/1

⁵¹ B: cühüd revân kitti 19/2 / C: koydı 19/2

20. Oğlan bu dem⁵² yığladı köp nevha zârı kıldı
Yaratğan hudâ⁵³ dedi °aşıkdur mên⁵⁴ dedi ya
21. Mundın halâs bolayın anı izlep⁵⁵ tapayın
Cânım fêdâ kılayın yerge yüzün⁵⁶ koydı ya
22. Başın yêrdin köterdi bend-i zencir⁵⁷ açıldı
Der-ğâl eşikke⁵⁸ çıktı yüz yâbâne urdı⁵⁹ ya
23. Baş ayak yalanğ êrdi yazıda yörür êrdi⁶⁰
Tinmay her yan yürerdi⁶¹ bu beyt⁶² okur êrdi ya
24. Mên Muhammed⁶³ yolunğda yügrüp çüst-cüyunğda⁶⁴
Tâkatım yok bahrınğda ne kılay mên dedi⁶⁵ ya
25. Yüzi anı sarğayıp⁶⁶ nâ-resîde ol ğarîb
Ağzıdın köpük akip bir sergerdân yürdi⁶⁷ ya
26. Ta ki⁶⁸ kârvân yêtüştü uşbu oğlanı kördi
Baş ayak yalanğ êrdi hayrân yörür êrdi ya⁶⁹
27. Her tarafğa yügürüp ve Aħmed aytur ol
Ya Muhammed diyür ol feryâd kılor êrdi
28. Kârvânîler yügürdi kélip oğlanı tuttı⁷⁰
Oğlan senge nê boldı yalğuz munda dedi ya
29. °Acâyib bî-ğarârsên veli Aħmed aytursên⁷¹
Yâ Muhammed dèyürsên nê hâlinğ bar dedi ya
30. Oğlan bu dem âh urdı êy cân °azîzler dedi⁷²
Ol Muhammed bar mukin arañğızda⁷³ dedi ya

⁵² B:ğarîb oğlan 20/1 / C: oğlan ol-dem 20/1

⁵³ B:ğudây 20/2 / C: bir ğudâ 20/2

⁵⁴ B:mên °aşık mên 20/2 / C: meni °aşık kıldı 20/2

⁵⁵ B:sorap istep 21/1

⁵⁶ B:yüzün yerge 21/2

⁵⁷ B:kişen zincir 22/1

⁵⁸ B:êşiğe 22/2 / C: êşike ki 22/2

⁵⁹ B:beyâbânge baqtı 22/2 / C: yüz yabânğa urdı 22/2

⁶⁰ B:yalınğ boldı beyâbange yürüdi 23/1/ C: yalanğ êrdi beyâbânda yörür êrdi 23/1

⁶¹ B:yürüp çöllerde 23/2 / C: yığlayur êrdi 23/2

⁶² B: at 23/2

⁶³ B: muhammed mên 24/1

⁶⁴ B: yürüp 24/1/ C: yügürüp mên bu yolda 24/1

⁶⁵ B: kılayın 24/1 / C: kılay tedi 24/2

⁶⁶ B: sarğarıp 25/1 / C: sarğarıp 25/1

⁶⁷ B: köfük saçıp yügürüp yürür êrdi 25/2

⁶⁸ B: ol dem 26/1 / C: ol dem 26/1

⁶⁹ B: oğlan sarğa ne boldı yalğuz munda dedi ya 26/2

⁷⁰ B: kârvân yêtüştü uşbu oğlanı kördi 26/1

⁷¹ B: dèr irsên C: ve Aħmed dèp 29/1

⁷² B: vay cânlarım dedi ya 28/1 / C: êy cânım °azîzler dedi ya 30/1

⁷³ B: arañğızda muhammed bar mu aytınğ 28/2 / C: Muhammed bar mu dedi arañğızda 30/2

31. Muḥammed kıysı irdi mēn ġarīb °aşıq irdi⁷⁴
Didārıġa müştāk mēn aydıñg menġe⁷⁵ dēdi ya
32. Üç kēçe kündüz irdi⁷⁶ āb-ı ta°ām yemedi⁷⁷
Kārvānīler hem bildi °aşıq⁷⁸ ġālib irdi ya
33. Kārvānīdin bir olan⁷⁹ āb-ı ta°ām kētürdi⁸⁰
Oġlan munı yē dēdi mēn yemes mēn didi ya
34. Kārvān ḥalkı barçası oturu ta°ām yēgeli
Oġlan körüp yıġladı kınamanġız dēdi ya
35. Aydı eyā yarānlar mañġa ta°ām birmenġler⁸¹
Ant içip mēn bilinġler ma°zūr tutuñg dēdi ya⁸²
36. Kārvānīler dēdiler⁸³ eyā ferzend⁸⁴ dēdiler
Yol ırakdur⁸⁵ dēdiler ta°ām yēgil dēdi ya
37. Ta°ām yemesenġ munda yētebilmenġ⁸⁶ sēn anda
Ķalur sēn orta⁸⁷ yolda kudek⁸⁸ oġlan dēdi ya
38. Aydı yaranlar sizġa fermāndur ol dem bizġa
Ḥaġ va°desin ümzıġa ēy yarānlar dēdi ya⁸⁹
39. Yēti kēçe kündüzde tınmay yörüsēñ⁹⁰ anda
Amān bolsanġ barur sēn Medīneġa dēdi ya⁹¹
40. Muḥammedni şehriġa⁹² barur bolsanġ ēy oġlan
Bizi birle yörüġil⁹³ küdek oġlan dēdi⁹⁴ ya
41. Yārānlar sizler bilen barur mēn cānım bilen⁹⁵

⁷⁴ B: muḥammedni ister mēn anı kaydın tapar mēn 29/1 / C: Muḥammed kıysı turur mēn ġarīb °aşıq ırür

⁷⁵ B: dīdārını körey dip istep yürür mēn 29/2 / C: Didārıġa müştāk ırür aytıñg menġe 31/2

⁷⁶ B: kün dēr irdi 30/1 / C: kündüz boldı 32/1

⁷⁷ B: ta°ām yemes mēn dēdi ya 30/1 / C: ta°ām yemesmēn dēdi 32/1

⁷⁸ B: şevkı 30/2 / C: şevkı 32/2

⁷⁹ B: kārvān uluġı kēldi 31/1 / C: bir ikevi 33/1

⁸⁰ B: kēltürdi 31/1 / C: kitürdi 33/1

⁸¹ A: - / C: Aydı kim ey yarānlar teşvīş kılmāñızlar 35/1

⁸² A: - / C: Ant içip mēn bilinġler maġzūr ēylenġ tēdi ya 35/2

⁸³ B: aydılar 33/1 / C: aydılar 36/1

⁸⁴ B: oġlan 33/1

⁸⁵ B: uzakdur 33/2 / C: uzakdur 36/1

⁸⁶ B: neçük barur 34/1 / C: yētalmassēn 37/1

⁸⁷ B: ara 34/2 / C: uzak 37/2

⁸⁸ B: eyā 33/2 / C: nādān 37/2

⁸⁹ B: -

⁹⁰ B: yörür sēn 35/1

⁹¹ B: tēġürgey ḥaġ muḥammedġe eyā küdek dēdi ya 35/2 / C: Yētkürkey Ḥaġ ümīdke ēy yarānlar tēdi ya 39/2

⁹² B: muḥammedniñ şehriġe 36/1 / C: Muḥammedniñ şehrine 40/1

⁹³ B: Bizniñ birle yörüġil 36/2 / C: Bizniñ bile yörüġil 40/2

⁹⁴ C: tēdi 40/2

⁹⁵ B: cānım birle barur mēn sizler birle 37/1

- Bu⁹⁶ ğarīb cānım bilen⁹⁷ yolda öley dēdi⁹⁸ ya
42. Her neçe kin aydılar oğlanġa kārvanīler⁹⁹
Hem tēveġa min dēdi mēn minmesmēn¹⁰⁰ dēdi ya
43. Kārvanīler yörüdi oğlan aldıġa¹⁰¹ tüşti
Medīneġa tüşti kārvan düşte tüşti yā¹⁰²
44. °Ādet erdi¹⁰³ kārvanīġa yētüşse her şehirġa¹⁰⁴
Tüşerler kenāriġa¹⁰⁵ ol kün kirmes erdi ya¹⁰⁶
45. Kārvan aytur oğlanġa tüşküniz bugün¹⁰⁷ munda
Şehire kirermiz taġla eyā oğlan¹⁰⁸ dēdi ya
46. Aydı yārānlar sizler manga hūb aydıġızlar¹⁰⁹
Taġla kirer bolsaġız¹¹⁰ mēn turmas¹¹¹ mēn dēdi ya
47. Tā ki ecel yētüşse tendin cānım ayrılsa¹¹²
Mēni maħrūm kılsa¹¹³ Muħammeddin dēdi ya
48. Cühūd oğlanı bilgil¹¹⁴ misli bir dāne erdi
Resūlnı dīdārīġa¹¹⁵ kararı¹¹⁶ yok dēdi ya
49. Pervānı yok¹¹⁷ ta°āmdın yügrüp¹¹⁸ yazu yāvāndın¹¹⁹
°İbret alıġ¹²⁰ oğlandın neçük¹²¹ °āşıġ erdi ya
50. Oğlan °azizler dēdi turakmas mēn dēp aydı¹²²

⁹⁶ C: bul 41/2

⁹⁷ B: birle 37/2 / C: birle 41/2

⁹⁸ C: tēdi 41/2

⁹⁹ B: Perhiz kıldı kārvanlar oğlanġa pend aydılar 38/1 / C: Her neçe kim aydılar oğlanġa kārvanlar 42/1

¹⁰⁰ B: tēveġe min dēdiler oğlan minmem 38/2 / C: Tēve mingil didiler minmes mēn dēp aydı 42/2

¹⁰¹ A: - / C: Oğlan aydı yārānlar siz hūd tēyersizler 45/1

¹⁰² B: - / C: -

¹⁰³ C: °Adetdür 43/1

¹⁰⁴ B: bir şehirġa 40/1

¹⁰⁵ B: kenāreġa 40/2

¹⁰⁶ C: -

¹⁰⁷ B: kārvanīler oğlanġa aydı tüştük biz 41/1 / C: Kārvanīler oğlanġa aydı tüşermiz 43/2

¹⁰⁸ B: kirer miz bu şehirġe taġla cānım 41/2

¹⁰⁹ B: - / C: -

¹¹⁰ B: kirsēġler sizler 42/2 / C: kirey dēr sizler 45/2

¹¹¹ B: ġorġar 42/2 / C: ġorġa 45/2

¹¹² B: yētüşgey cānım tendin ayrılġay 43/1 / C: Nāġah ecel yētkey tendin cānım ayrılġay 46/1

¹¹³ B: mēn maħrūm ġalmaġay mēn 43/2 / C: Mēni maħrūm kıġay 46/2

¹¹⁴ B: cühūd bī-ġāne oġlı 44/1/ C: -

¹¹⁵ C: Resūlnıġ 47/2

¹¹⁶ B: ġarayım 44/2

¹¹⁷ B: herġiz yemes 45/1

¹¹⁸ B: yügrüp 45/1

¹¹⁹ C: beyābāndın 48/1

¹²⁰ B: °İbret alġıl 45/2 C: Ümmet bolsaġ °İbret alġıl 48/2

¹²¹ B: bīħod 45/2

¹²² A: - / C: Oğlan °azizler dēdi tüşeralmas mēn dēdi ya 49/1

- Kārvānīler bar dēdi meşāhide kıldı ya¹²³
51. Ruḫşat bērdi oğlanga oğlan kirdi şehirğa¹²⁴
Peyğamber¹²⁵ ḫadımığa oğlan uçray tüşti ya
52. Selām °aleyk dēp aydı Muḫammed dēp¹²⁶ sağındı
Dīdārığa müştāk ērdi¹²⁷ uşbu oğlan dēdi¹²⁸ ya
53. O ḫādım rıhyā ērdi atdın özin taşladı
Bī-hūş bolup yıķıldı bī-hōd bolup yattı ya¹²⁹
54. Başın yērdin köterdi¹³⁰ yüzün yüzıǵa¹³¹ koydı
Nēge¹³² bī-hūş sēn dēdi köziñg¹³³ açǵıl dēdi ya
55. Yazılarda yürüdim āb-ı ta°ām yēmedim¹³⁴
Şükür dīdārıñg kördim dēban oğlan aydı ya¹³⁵
56. Ol ḫādım bir āh urdı yūregi ḫan baǵladı¹³⁶
Kōzi kim ḫanğa toldı titrep turur ērdi ya¹³⁷
57. Üç kün ērdi Resūlğa¹³⁸ rıḫlet kılmışlar ērdi
Ḫādım sırrın yaşurdı eger aytsam¹³⁹ dēdi ya
58. Mēn Muḫammed ērmes mēn¹⁴⁰ kemīne ḫādımı mēn
Muḫammedğa ēlley¹⁴¹ dēp ḫolın tutup kēldi ya
59. Mescid aldıǵa kēldi botam munda tur didi
İçkerige kireyin¹⁴² ḫaber kılay¹⁴³ dēdi ya
60. Ruḫsat¹⁴⁴ tilep kēleyin sēni alıp barayın
Her ne dēse kılayın¹⁴⁵ dēp mescidğa¹⁴⁶ kirdi ya

¹²³ A: - / C: Kārvānlar hem bildi şevķi ğālib ērdi ya 49/2

¹²⁴ B: barıp şehirge kirdi 47/1

¹²⁵ C: Rasulnıñ 50/2

¹²⁶ B: kudek anǵa selām bērdi muḫammedni 48/1 / C: Selām °aleyküm Muḫammedni sağındım 51/1

¹²⁷ B: müştāk mēn 48/2 / C: ērdim 51/2

¹²⁸ B: dīban oğlan aydı 48/2 / C: yetav oğlan aydı 51/2

¹²⁹ B: ol ḫādımı eşitti özidin kētip yıǵladı
bī-hūş boluban yattı oğlan girip kēldi ya

¹³⁰ B: anıñ başın köterip 50/1 / C: Başın eyik başın köterdi 53/1

¹³¹ B: yüzıǵe 50/1 / C: yüzıǵe 53/1

¹³² C: Nēçük 53/2

¹³³ B: bolur sēn közüñg 50/2

¹³⁴ A: - / C: Yazı yabānda 54/1

¹³⁵ A: -

¹³⁶ B: ḫanğa toldı 52/1 / C: baǵrın daǵladı 55/1

¹³⁷ A: - / C: Feryād birle yıǵladı közler ḫan boldı ya 55/2

¹³⁸ B: resūlğa üç kün ērdi 53/1 / C: 56. Resūlğa üç kün bilür ērdi 56/1

¹³⁹ B: mēn aytmayın 53/2

¹⁴⁰ B: ēmes mēn 54/1 C: ēmes mēn 57/1

¹⁴¹ B: ēlley muḫammedge 54/2 / C: İlǵay Muḫammed 57/2

¹⁴² B: mēn kirip 55/2 / C: kērey 58/2

¹⁴³ B: bērey 55/2 / C: bērey 58/2

¹⁴⁴ C: destūr 59/1

¹⁴⁵ B: kılay 56/2

¹⁴⁶ B: mescid içre 56/2 / C: mescidge 59/2

61. Olturup çehâr yârlar cümle şahâbeler¹⁴⁷
Resül için yığlarlar¹⁴⁸ Dıhıye kirip¹⁴⁹ keldi ya
62. Rıhıye alarğa aydı oturuban yığladı
Peygâmberni yoqları yana ötti dèdi ya
63. Rıhıye bularnı kördi ol hem turup yığladı
Peygambarnı mâtemi yana tâze boldı ya
64. Rıhıye °Alığa¹⁵⁰ aydı heft sâle küdek dèdi
Hâzretni mèn körey dèp¹⁵¹ yırağ¹⁵² yoldım¹⁵³ keldi ya
65. Sefer kılgan resülnı aymadım bu haberni
Eger aytsam özini helâk kıılır dèdi ya
66. Yèti kèçe kündüzmiş¹⁵⁴ âb-ı ta°âm yemesmiş
Hâzretni körey diban yırağ yèrdin keldi ya¹⁵⁵
67. °Ali aytur mèn çıķay oğlan ҡolın tutay
Mescîd içre kirgüzeti barçası hõş dèdi ya
68. Rıhıye Êşikke çıķdı oğlan °Alini kördi
Revân ol selâm bêrdi yâ Muḥammed dèdi ya
69. Hâzret atın eşitti °Ali özidin kitti
Ḳan yaş közidin aķtı oğlan anda keldi ya
70. Mescîd içre kirgüzdi ferzendim bılgıl dèdi
Botam ҡulunum dèdi resül sefer kııldı ya
71. Şehzâdeler keldiler yanıda olturdılar
Boynıǵa ҡolın saldı ey birâder dèdi ya
72. Muḥammedni ferzendi bizler biz cigerbendi
Oğlanǵa nażar kııldı tınmay yıǵlar êrdi ya
73. Özge âdem sevdâsı yoķtur hergiz pervâsı
Muḥammedni şeydâsı êrür mèn dèp aydı ya
74. Yüz yıǵaç yol yürüdim âb-ı ta°âm yemedim
Dîdârınǵnı körmedim âh nè kıılay dèdi ya

¹⁴⁷ B: olturrganlar şahâbe çehâr yâr bacmaǵa 57/1 C: Olturup êrdi çehâryârlar cümle şahâbeler 60/1

¹⁴⁸ B: yığlaşdı 57/2

¹⁴⁹ C: giryân 60/2

¹⁵⁰ B: alarğa 59/1 / C: -

¹⁵¹ B: köreyin dèp 59/2 / C: körey diban 62/2

¹⁵² B: yırağ 59/2

¹⁵³ B: yèrdin 59/2 / C: yèrdin 62/2

¹⁵⁴ B: kün êrmiş 60/1 / C: kün êrmiş 63/1

¹⁵⁵ B: - / A: hâzretni körmiş nè aytur sèn dèdi ya 66/2

75. Bu nedâmet yarânlar bu ne ahret yarânlar
Bu ne mihnet yaranlar maḥrûm bolmaq dedi ya
76. Hakkı yolın tutayın olsız cänni nêteyin
Ërtence mên kiteyin débân oĝlan aydı ya
77. Merdâne bêl baĝladı yüzün kıbleĝa koydı
İmânĝa melĝül boldı yarânlar yıĝlaştı ya
78. Oĝlan dünyâdın bardı barça °âlem yıĝladı
Cenâzesin köterip êltep gurge koydı ya
79. °Ali kiçe tüş kördi yarânlarıĝa aydı
Oĝlan ḥazret tizinde olturuptur dëdi ya
80. Kıl Şems êmdi fikr kıl enâ ḥayrû'l mü'minîn
İnnâllâhe ve innâ ileyhi râci°ün Qur°ân içre boldı ya¹⁵⁶

5. Sonuç

• Cühûd-nâme adıyla farklı mahlaslarla farklı kişiler tarafından kaleme alınan birden fazla metin vardır. Bu metinlerin ismi aynı olsa da içeriği farklıdır.

• Aynı eser farklı mahlaslarla birden fazla şair tarafından kaleme alınmış olup bu durum eserin asıl sahibini belirleme noktasında zorluklar ortaya çıkarmaktadır. Eserler geç dönemde istinsah edildiği için eserin asıl sahibini belirlemek mümkün gözükmemektedir.

• Aynı eser farklı zamanlarda farklı şairler tarafından eklemeler yapılarak yeniden yazılmış ve katmanlı metinler ortaya çıkmıştır. Bu durumda eserin kime ait olduğu konusu bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

• Mevcut eserler 18-19. yüzyılda çoĝaltıldığı için yazıldıkları döneme ait dil özelliklerini belirlemek mümkün değildir.

• Kütüphanelerde yer alan kataloglar eksik olup yazma eserlerin yeniden taranması ve katalogların güncellenmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır.

• Kütüphanelerde el yazma mecmualar içinde henüz tespit edilmemiş eserler bulunmakta olup bu eserleri tespit edecek araştırmacılara ihtiyaç vardır.

• Şemseddin Özkendî ve Şems-i Âsî'nin aynı kişi olduğu tespit edilmiş olup belirsizlik ortadan kaldırılmıştır.

• Şems-i Âsî'ye ait Mahşer-nâme ve Vefat-nâme-i Hazret-i Bibi Fatıma Ḥaṭun adlarıyla iki adet yeni eser tespit edilmiştir.

Kaynaklar

Ayan, H. (1997). Bir şiir mecmuasında Ahmet Yesevî. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 3, 79-84.

Bakırcı, F. (2016). Yesevi şairi Şems-i Asi ve Kışsa-ı Küdek-nâme'si. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, LIV, 2016-1, 14.

Dmitrieva, L. V. (2002). *Katalog Tyurkskih Rukopisey, İnstituta Vostokovedeniya Rossiyskoy Akademi Nauk*. Moskova: İzdateliskay Firma Vostoçnay Literatura Ran.

¹⁵⁶ A: Kıl °amelni uşbu kün këlür ḥayrû'l mü'minün
İnnâ ileyhi râci°ün Qur°ân içre këlđi ya / B: -

- Eker, Ü. (2018). Çağatay Türkçesiyle yazılmış bir Kısâs-I Enbiyâ nüshası (Dil incelemesi – çevriyazi – Türkiye Türkçesine aktarma). *ZfWT* 10(1), 220.
- Eraslan, K. (1996a). *Alî Şîr Nevâyî, Nesâyimü'l-Mahabbe min Şemâyimi'l-Fütüvve*. Ankara: TDK Yayınları.
- Eraslan, K. (1996b). *Mevlânâ Safiyü'd-dîn Neseb-nâme tercümesi*. İstanbul: Yesevî Yayıncılık.
- Eşmuhamedova M. (2021). *Süleyman Bakırgani'nin eserleri kiritilgan kolyozmalar katalogi*. Taşkent Devlet Şarkşinaslık Üniversitesi Neşriyatı.
- Hakkul, İ. ve Seyfeddin R. (1991). *Süleyman Bakırganiy: Bakırgan kitabı*. Taşkent: Yazuvçı Neşriyatı.
- Hofman, H. F. (1969). *Turkish Literature a bio-bibliographical survey*. Section III, part I: Utrecht: Authors.
- Kaya, Ö. (2000). Kul Süleyman'ın Kışşa-yı Küdek-nâme'si. *KÖK Araştırmalar*, Cilt II, Sayı 2 (Güz), 155-168.
- Mahmudova, S. (2000). *Hazîni'nin Menbau'l-Ebhâr Fi Riyâzi'l- Ebrâr adlı eserinin tahkik, neşir ve değerlendirmesi*. İstanbul: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Okuyucu, C. (1995). *Hazîni, Cevâhirü'l-ebâr min emvâci'l-bihâr*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Gevher Nesibe Tıp Tarihi Enstitüsü Yayınları.
- Safi, A. b. H. (1356/1977). *Reşahât 'Aynü'l-ḥayât*. Çev. Ali Asgar Muniniyan, Tahran.
- Semenov, A. A. (1954). *Sobranie vostoçnih rukopisey, Akademi Nauuk Uzbekskoy*. SSSR, II, Taşkent.
- Sever, M. (2018). *Bakırgan kitabı*. Ahmet Yesevi Üniversitesi İnceleme Araştırma Dizisi, Yayın No: 55, 209.
- Şuşud, H. L. (1992). *İslam Tasavvufunda Hâcegân Hanedanı*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Taşagıl, A. (2007). *Özkent*. DİA, Cilt 34, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Tosun, N. (1997). Yesevilik'in ilk dönemine ait bir risale: Mir'atu'l-kulub. *İLAM Dergisi*, 2, 41-85.
- Tosun, N. (2013). *Yeseviyye*. DİA, Cilt 43, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Extended Abstract

Yesevilik was shaped by the thoughts of Hoca Ahmet Yesevi. XII. It has been effective in Turkestan and its surroundings since the 19th century. It spread to Central Asia by the followers of Ahmet Yesevi. Its effects extended to Anatolia and the Balkans. One of the representatives of this thought is the Yesevi poet, who wrote poems under the pseudonym "Şems-i Âsî", on which not much research has been done so far and there is no clear information about his death and birth date.

It is seen that he used pseudonyms such as Şems-i Özkendi, Şems-i Âsî, Şems, Şemsiddin, Kıl Şems in his works. So much so that his poems with two different pseudonyms in the same magazine gave rise to the impression that they could be two different people.

Another issue that poses a problem about Şems-i Âsî is the period and century in which he lived. Stating that Şems-i Âsî, who was accepted to have lived in the 12th century, should be called "Çağatay Poet" by Hofman, Bakırcı said that it should be cautiously named, and that most of the journals containing the wisdom and poems of Yesevi dervish-poets belong to XVIII-XIX. century and the geography where they were copied.

In the catalogs containing the magazines in the Taşkent Ebu Reyhan El-Biruni Manuscripts Library, the works belonging to Şems-i Âsî are listed between 18-19. century was recorded. Bakırcı states that Şemseddîn Özkendî and Şems-i Âsî are probably the same person. He emphasizes that he may have lived after the 13th century. As a second possibility, Bakırcı states that Şemseddîn Özkendî and Şems-i Âsî are two different Yesevi poets, and that Şems-i Âsî may have lived during the reign of Hakîm Süleymân Ata or around it, and Şemseddîn Özkendî may have lived in a later century.

Among the pages 99b-102b of the journal registered at 1322 in the Taşkent Ebu Reyhan El-Biruni Manuscripts Library, the following verse in the text of Vefat-name-i Hazret-i Bibi Fatima is “Şemsî Āşî Özkendî şefâ’atdin tilep aydı munî”, the pseudonym is Şemsî Āşî Özkendî. This information is proof that Şemseddîn Özkendî and Şems-i Âsî are the same person and eliminates the possibility that these two people may be different people.

While examining the journal number 1322, it is not sufficient to determine that these manuscripts, which are not included in the catalogs and recorded with the name "Yetti Yaşar Kūdek Resūl ‘Aleyhi’selāmğa ‘Āşîk Bolğanıj Beyānı Bu Turur" and which are one of the copies of Şems-i Âsî’s Cūhūd-name, are not sufficient to take place in the catalogue shows that there are issues that are overlooked. This situation shows that as a result of the examinations to be made, it is possible to uncover many works and copies whose names are mentioned in biographies and various sources, but which could not be identified or not known at all.

Five works attributed to Şems-i Âsî have been identified so far: 1. Vefat-nāme-i Hazret-i İbrahim, 2. Yetim-nāme, 3. Kissa-ı Kūdek-nāme, 4. Elif-nāme, 5. In various journals his poems.

In this article, two texts named Cūhūd-nāme and their property belonging to Şems-i Asi included in the journals written in Arabic letters registered in Abu Reyhan El Biruni Manuscripts Library Hamid Süleyman Fondu 415-VIII, 1322 in Tashkent, the capital of Uzbekistan, are presented to us.

In this study, a Cūhūd-nāme text, which has an incomplete ending, is discussed. The text was written in transcription alphabet and the edition was criticised. Spelling, phonetic and morphological features of the text reflecting the Chagatai Turkish language features have been tried to be revealed briefly. A facsimile of the manuscript has been added at the end of the study.

There are more than one text written by different people with different pseudonyms under the name of Cūhūd-nāme. Although the names of these texts are the same, their content is different.

The same work was written by more than one poet with different pseudonyms, which creates difficulties in determining the original owner of the work. Since the works were copied in the late period, it does not seem possible to determine the original owner of the work.

The same work was rewritten by different poets at different times, and layered texts emerged. In this case, the issue of who the work belongs to arises as a problem.

Existing works 18-19. It is not possible to determine the language features of the period in which they were written, since they were reproduced in the 19th century.

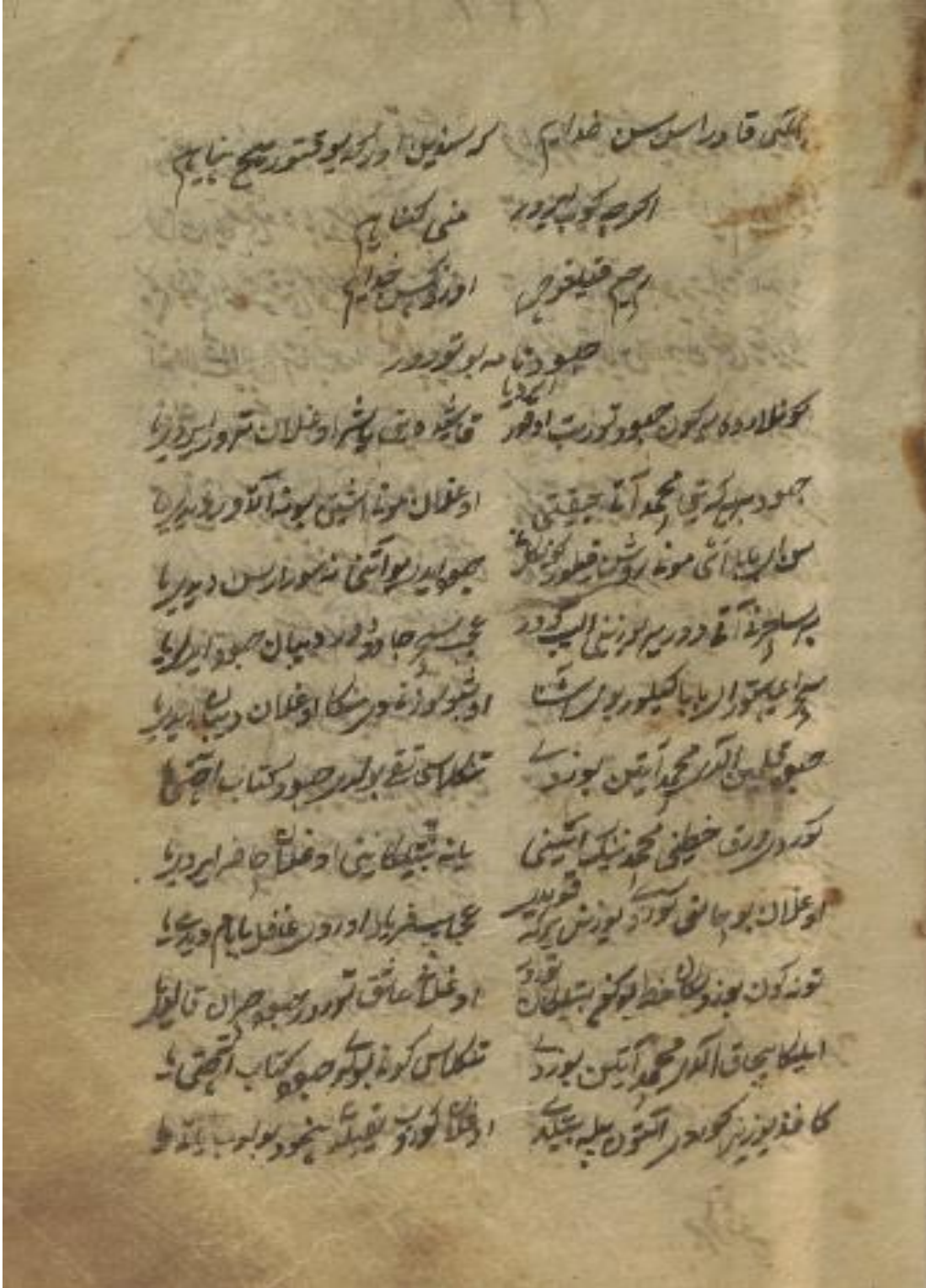
The catalogs in the libraries are missing, and the necessity of re-scanning the manuscripts and updating the catalogs has emerged.

There are works that have not yet been identified in the manuscripts in the libraries, and there is a need for researchers to identify these works.

It has been determined that Şemseddîn Özkendî and Şems-i Âsî are the same person and the uncertainty has been removed.

Two new works of Şems-i Âsî, named Maşer-nāme and Vefat-nāme-i Hazrat-i Bibi Fatima, have been identified.

7. Tıpkıbasım

بود امت یارانار بونه حجت یر انظار
 بو نه حجت یر انظار محروم بولوق دیر یا
 عقیقه بولسین تو تارین اول نیر جاننی نیشین
 از نیجه من کیتایین دینیک اوغلا آیدر یا
 مردانه پیل بغلا د بوزین قیلر غه قویک
 اعمالی قول بولدر یارانلار غیلا شتی
 اوغلا دنیادین بار دیر بر صر عام ایگلا
 جنازه سین کوماریب ایلد کور کور قویک
 عیال کجه کوش کور یارانلار غیلا
 اوغلا حضرت تیز نیده اولتور دوتور دیر یا
 قیلر عیله او شو کون
 کیلور خیر ائومنون
 انالایه ارجون قرآن
 اکره کیلدر یا
 سلطان حبسی نیک دستاز بولتورور
 ایر حنی دستاز عاشق قلنه بوستان
 ارواحیدین لار نه درادیمنی تیار من
 خواجه احمد نابی حکا انا سیمان
 ایکنج آتین سلیمانک من ایسایین بوغلا
 لدان علمین کولور کانه سیت نیر سفیدر
 قدم بقان سیرغی نور رحمت عذر
 ایشیک ایومین لار عنبر انا کوجلاک
 ایسین کونیزین یارد عذر ایسین آ
 عنبر انا سلیمانک بوغلا خان ز قیر دور
 آیات حدیث لار نه اغز نیده دور
 خانقاه ایلا اولیا بر بر نیر قوشو کون
 آق قریل سیکر کونوز کونچور سیکر
 مویلیق وقتده بجا جانو قوشی
 عنبر انا ایسین بونک اوج ایر اوغول
 دین خازن